

24. Хома Н. М. Соціальні проблеми глобалізації (в контексті реформування соціальної держави) / Н. М. Хома // Порівняльно-правові дослідження. – 2012. – № 1–2. – С. 303–309.
25. Хома Н. М. Соціальні процеси в країнах п'ятої хвилі євроінтеграції в контексті розбудови соціальної держави та відповідності соціальним стандартам ЄС (на прикладі Естонії, Литви, Латвії) / Н. М. Хома // Держава і право. – 2011. – Вип. 52. – С. 588–594.
26. Ясавеев И. Г. Конструирование социальных проблем средствами массовой коммуникации / И. Г. Ясавеев. – Казань : изд-во Казан. ун-та, 2004. – 199 с.
27. Agenda 2000: for a Stronger and Wider Union: Document Drawn Up on the Basis of COM (97) 2000 final / EU, EC. – Luxembourg : EUR-OP, 1997. – 149 p.
28. Bulmer S. J. The Europeanisation of National Policy? [Електронний ресурс] / S. J. Bulmer, C. M. Radaelli // Queen's University Belfast on-line paper on Europeanisation. – 2004. – № 1. – Режим доступу : <http://www.qub.ac.uk/pais/Research/PaperSeries/EuropeanisationPapers/>
29. Crepaz M. Constructing Tolarence: How the Welfare State Shapes Attitudes About Immigrants / M. Crepaz, R. Damron // Comparative Political Studies. – 2008. – Vol. 40, № 3. – P. 661–679.
30. Pochet Ph. Influence of European Integration on National Social Policy Reforms / Philippe Pochet. – Brussels : Observatoire social européen, 2006. – 22 p.
31. Rychly L. Social Dialogue at National Level in the EU Accession Countries / Ludek Rychly, Rainer Pritzer. – Geneva : International Labour Office, 2003. – 40 p.

УДК 323.2:316

Телелим І. В.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ВТІЛЕННЯ В ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН

У статті аналізуються основні положення Конституції України 1996 року, зміни до них та негативні і позитивні наслідки їх втілення в український політичний процес.

Ключові слова: Конституція України, Декларація про державний суверенітет, парламент, президент, уряд, багатопартійність, політичний процес, демократичні перетворення, криза, конституційні зміни.

Телелим І. В. Конституция Украины: позитивные и негативные последствия воплощения в политический процесс и необходимость перемен.

В статье анализируются основные положения Конституции Украины 1996 года, изменения к ним, негативные и позитивные последствия их внедрения в украинский политический процесс.

Ключевые слова: Конституция Украины, Декларация о государственном суверенитете, парламент, президент, правительство, многопартийность, политический процесс, демократические преобразования, кризис, конституционные изменения.

Teleyim I. V. Constitution of Ukraine: positive and negative consequences of embodiment in a political process and necessity of changes.

In the second half 1990-th in Ukraine formed procedures and institutes of liberal democracy: competition elections were conducted, parliament, a multi-party system, non-state

mass-media were functioning. This «external democratises» in a great deal was the result of conscious interference from the side of elites, by investigation of display of procedural scenario of democratization of Ukraine. Active application of method of the political engineering for establishment of the desired parameters of sociality (characteristic sign of liberal paradigm of transformations) in the Ukrainian cultural environment was accompanied by intensive conflict co-operations between the representatives of different elite groups and found the embodiment in the specific institutional design of higher public authorities.

By original proof of efficiency of centralization of presidential power of times of L. Kuchma it is possible to consider, in particular, the circumstance that on an end in 2004 law enforcement authorities in two times exceeded the quantity of Military powers of Ukraine and were over 1 % population of country.

Such fast functional expansion of institute of presidency and its opposition with parliament of country could not affect functioning of executive branch of power of Ukraine. Exactly on history its constituting becomes clear, as far as heavy and contradictory is passing to modern control system with the formal division of labour, governmental hierarchy and decentralizing, multi-profile form of organization. In 1991 in Ukraine there was Council of Ministers, which, on Constitution 1978, was the greatest the executive and prescriptive branch of state power and with proclamation of independence – the greatest body of state administration. On the whole, in the evolution of status of Cabinet of Ministers it is possible to trace five basic stages, which, in same queue, also represent the presence of «small constitutional cycles» in the dynamics of the domestic political system: 1) 1991–1995 – a government was considered executive public authority and was mostly under control of parliament; 2) 1995–1996 – Cabinet of Ministers is a central executive public authority, inferior to President of Ukraine and accountable to him; 3) 1996–2004 – Cabinet of Ministers of Ukraine is a higher body is in the system of organs of executive power; decisive influence is carried out by President, deprived responsibility for activity of government; 4) December 2004 / January 2006 – December 2010 – Cabinet of Ministers of Ukraine is an autonomous organ of executive power, which is formed by coalition of deputy fractions which makes parliamentary majority; 5) December 2010 – by the decision of Constitutional Court of Ukraine is carried out returning to the parameters of functioning and submission to Government, what was incident for the third stage.

The author marks, that dualism of executive power is only in the that systems, where «strong» publicly elects President and government, which are accountable to parliament. At dualism of executive power, the last develops between two centres: by a president and his administration, from one side, and by a premier and his government, from other. This dualism the protracted period of time was a serious threat for stability of Ukraine. And the events of end 2013 – 2014 became the upshot of unsafety of such management.

The successfully conducted pre-schedule presidential and parliamentary elections give a hope on further civilization development of country and decision of the protracted socio-political and economic crisis.

Key words: Constitution of Ukraine, Declaration about state sovereignty, parliament, president, government, multi-party, political process, democratic transformations, crisis, constitutional changes.

Незважаючи на всю суперечливість процесів «розбудови» Української держави початку 1990-х років, були всі підстави констатувати значний вплив ліберально-демократичного проекту політичної системи як його відчували вітчизняні «батьки-засновники»: Декларація про державний суверенітет України 1990 р. містила важливі положення про розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки, закріплювала принцип суверенності народу, рівності перед законом усіх громадян

незалежно від їхнього походження та соціального статусу. З точки зору Н. Осипової, декларація постала політичною основою для реформування законодавчих та державних структур на ліберальних принципах [7, с. 135].

Не принижуючи значення Декларації про державний суверенітет у визначенні напрямів розвитку української політичної спільноти, автор статті вважає за доцільне звернути більше уваги саме на Конституцію України. Незважаючи на те, що світовий досвід свідчить на користь існування певного історичного проміжку часу між проголошенням конституції держави та реальним виконанням кожного із її положень, не беручи до уваги її певні недоліки і суперечності, необхідність її удосконалення і переробки окремих статей і положень, все ж без цього фундаментального «суспільного договору» існування політичних інститутів, базованих на функціональній позитивності, проблематизується.

Постаючи як кодекс правил чесної суспільної взаємодії, конституція спрямовує діяльність управлінських інститутів у відповідності до загальних уявлень представників політичної спільноти про бажаний соціальний лад. За переконанням Т. Аллана, конституційні правила, з одного боку, не повинні руйнувати гнучкість управлінських інститутів, а з іншого – повинні забезпечувати їхнє рівне ставлення до осіб та однакове трактування становищ [3, с. 154]. Крім того, основний закон за своєю суттю відкриває великі можливості для увідповіднення державного управління соціальним процесам, формування громадянського суспільства та розвитку особистісних якостей громадян. Але для цього його зміст повинен бути однозначно витлумаченим й однаково беззастережно виконуватися усіма без винятку суб'єктами конституційних правовідносин. Ця суперечка між змістом конституційних норм та реальним втіленням їх у політичній практиці дала змогу К. Левенштейну розподілити всі відомі конституційні акти на три ідеальні різновиди:

1. «Семантична конституція» – слугує декоративним елементом авторитарного режиму і закріплює його легітимність.
2. «Номінальна конституція» – встановлює ідеалістичну структуру суспільства.
3. «Нормативна конституція» – намагається досягти високого рівня відповідності конституційних приписів та суспільно-політичної реальності [4, с. 34].

Якщо взяти за основу схему К. Левенштейна, то найвідоміші світові конституційні акти можна розмістити у системі координат, утвореній полюсами «ідеалістичність – дієвість», а саму українську Конституцію визначити як «нормативно-номінальну». Дійсно, вітчизняний Основний закон містить в собі класичну «тріаду природних прав людини» Дж. Локка – життя (ст. 27), свободу (ст. 29) та приватну власність (ст. 41); закріплює принцип розподілу влади із відповідною системою стримувань та противаг; визначає незалежність судочинства тощо [1]. Але попри те, що в інших країнах регіону Східної Європи процес творення конституції виявився основою й одним із найважливіших індикаторів успішного політичного транзиту, в Україні процеси вироблення, впровадження та подальшої зміни Основного закону постали першоджерелом інституційної нестабільності. По-суті, починаючи з політичної кризи 1992–1993 рр., через укладання «Конституційного договору» 1995 р., прийняття під загрозою референдуму Конституції 1996 р., «всенародне обговорення» президентських ініціатив 2000 р., «конституційних поправок» 2004 р. та рішення Конституційного Суду 2010 р. маємо справу не лише із перманентним протистоянням всередині правлячого класу, але й з намаганнями політичної еліти країни віднайти формулу легітимації своєї влади. Протягом усього цього періоду спостерігалися «коливання» представників правлячої еліти між полюсами правового позитивізму та нігілізму. У свою чергу, в цей самий хронологічний період фіксуються, принаймні, два «малі» конституційні цикли, які відобразили послідовну зміну форми правління з президентсько-парламентської на

парламентсько-президентську республіку, і навпаки. Те розмаїття пропонованих варіантів організації інституційного дизайну політичної системи та принципів облаштування сфери політичного (бікамеральний/однопалатний парламент, президентська/парламентська або змішана республіка) свідчить на користь того, що Україна ніколи не мала досвіду Конституції як важливого орієнтиру, запоруки стабільності та стримувального фактора в політичних суперечках. За суттю весь процес написання Основного закону відбувався в межах декларативного конституціоналізму без верховенства права. Декларативний або квазіконституціоналізм є системою, де прийняття найважливіших політичних рішень виведено зі сфери конституційного контролю за рахунок збереження інституційних лакув (на зразок невизначеного статусу Антимонопольного комітету, Фонду держмайна, Державного комітету з телебачення та радіомовлення) та суперечностей в Конституції, а також наділення голови держави надзвичайно великим обсягом повноважень.

Спроби українського політичного класу уникнути пасток квазіконституціоналізму проявлялися у різноманітних лідерських пактах на зразок «Універсалу національної єдності» та намаганнях провести новий текст Конституції в обхід Верховної Ради України шляхом всеукраїнських референдумів. Окреслена модель взаємовідносин окремих лідерів екстраполювалася на взаємодію гілок державної влади, яка стало відтворювала цикл «конфлікт – ескалація – взаємне блокування – компроміс за круглим столом», доводячи власну слабку структурування [5, с. 19–20]. Поряд із цим згадані консультації, домовленості, договори та «універсали» не гарантували врахування інтересів суспільства, а лише доступ окремих груп до процесу прийняття рішень. У результаті корпоративізм на макро-, мезо- та мікрорівнях суспільно-політичної системи ставав альтернативою традиційним політичним інститутам демократії – виборам та парламенту. Управлінські функції все частіше витіснялися клієнтелізмом та клановістю. І тому події кінця 2013 – початку 2014 рр. є логічними, хоча стверджувати про їх послідовність та аналізувати їх наслідки поки що рано.

Розглянемо передісторію українського істеблшменту. Так, формально на другу половину 1990-х рр. в Україні були сформовані усталені процедури та інститути ліберальної демократії: проводилися конкурентні вибори, функціонував парламент, діяла багатопартійність, недержавні ЗМІ тощо. Ця «зовнішня демократичність» багато в чому була результатом свідомого втручання із боку еліт, наслідком прояву процедурного сценарію демократизації України. Активне застосування методики політичного інжинірингу для встановлення бажаних параметрів соціальності (характерна ознака ліберальної парадигми трансформацій) в українському культурному середовищі супроводжувалося інтенсивними конфліктними взаємодіями між представниками різних елітарних груп та знайшло своє втілення у специфічному інституційному дизайні вищих органів державної влади.

Основним предметом політичної боротьби першої половини 1990-х рр. став інститут президентства та питання визначення його прерогатив. Для будь-якої країни незалежно від обраного врешті-решт різновиду республіканської форми правління інститут президентства має особливе значення. Без перебільшення його можна вважати центральним елементом ідентитарної системи політичної спільноти, адже влада президента ґрунтується не на тому, що він представляє певні класові, групові чи регіональні інтереси, а на тому, що він репрезентує інтереси народу в цілому, абстрагуючись від лобювання вузькогрупових інтенцій [10, с. 46]. Таким чином, цілком природно, що в класичній пострадянській суспільно-політичній системі, зразком якої й є Україна з її колективістськими та патерналістськими складовими масової свідомості, саме президент був наділений значним обсягом конституційних повноважень. За оцінками вітчизняних та зарубіжних дослідників, український

Президент переважав за можливостями свого політичного впливу більшість східноєвропейських колег (за винятком Хорватії), хоч і поступався за цим показником президентів Франції [6, с. 65]. У з'ясуванні причин такого «інституційного зміцнення» президентства в Україні, з точки зору автора статті, слід звернутися до основних етапів його конституювання. Так, у відповідності до Закону України «Про Президента УРСР», ця посада замислювалася «найвищою посадовою особою української держави і головою виконавчої влади». Закон передбачав наявність у структурі виконавчої влади і посади прем'єр-міністра [8, с. 761]. На додаток до цього, Конституція УРСР із змінами та доповненнями на 21 вересня 1994 р. підтверджувала такий статус Президента країни. Разом з цим, констатувався й високий статус Верховної Ради України як органу представництва народних інтересів та вищого законодавчого органу в країні. Ця амбівалентність юрисдикцій заклала інституційні підвалини для загострення міжособового протистояння ключових фігур української політики протягом наступного часу. Значну роль у визначенні юрисдикції інституту президентства та формуванні його інфраструктури відіграв, з точки зору автора статті, і особистісний чинник. Починаючи вже з президентства Л. М. Кравчука, вживалися послідовні заходи щодо підсилення ролі Президента в контролі над політичним процесом у країні. Наприкінці 1991 р. була створена Адміністрація Президента, яка досить швидко перетворилася із дорадчого органу (певний різновид американського «аналітичного тресту») на самостійний центр прийняття політичних рішень. У 1992 р. на короткий час постало таке неконституційне утворення, як Державна Дума. На відміну від свого російського аналога, це був своєрідний заміновач Кабінету Міністрів чи, навіть, Верховної Ради України. Метою створення цього органу проголошувалося «вироблення основних напрямків і принципів діяльності органів державної виконавчої влади з питань внутрішньої та зовнішньої політики, економічного і соціального розвитку України». Планувалося, що Дума призначена для «підготовки документів, указів, проектів указів тощо» [8, с. 764–765]. У цей самий хронологічний період почали робитися послідовні кроки у напрямі розбудови регіональної інфраструктури президентської влади – відбулося започаткування інституту представників Президента на місцях. Одночасно проявилася й особливість менеджерської політики першого Президента країни – він поступово дистанціювався від дій уряду, не бажаючи жодною мірою брати на себе відповідальність за діяльність останнього.

Принципово новий етап у розвитку інституту президентства пов'язаний із каденціями Л. Д. Кучми. На відміну від свого попередника він не лише не намагався дистанціюватися від діяльності органів виконавчої влади, а, навпаки, проявив себе як adept послідовної концентрації владних повноважень у своїх руках. Підтвердженням цього слід вважати не лише згаданий вже «Конституційний договір» 1995 р., за яким Президент знов проголошувався головою виконавчої влади, але й залучення до «орбіти впливу» гаранта Конституції таких структур, як Конституційний Суд та Служба безпеки України. Цьому чимало сприяло введення у 1998 р. структури представників Президента в цих органах. Було продовжено і роботу зі встановлення контролю над регіонами. Відповідно до Конституції України та Закону «Про місцеві державні адміністрації» (1999 р.), кадрові прерогативи щодо призначення та усунення голів місцевих держадміністрацій отримав виключно Президент України. Таку концентрацію контрольних важелів у юрисдикції одного інституту можна тлумачити по-різному, проте, з точки зору автора статті, безумовно позитивним кроком у напрямі до стабілізації системи управління в країні слід вважати указ Л. Д. Кучми про впровадження посади держсекретарів міністерств. Останні, що призначалися виключно Президентом та були «прив'язані» терміном своїх повноважень до каденції голови держави, повинні були амортизувати вплив професійних політиків (міністрів) на

процеси державного адміністрування. Загальновідомо, що фундатором такого підходу розподілу політики та управління був В. Вільсон. У відповідності до цієї парадигми, чітко визначаються кордони між процесом визначення політичного курсу (компетенція міністра-політика) та реалізацією цього курсу (компетенція виконавчої влади). На жаль, під впливом суб'єктивних та об'єктивних чинників інститут держсекретарів в Україні був демонтований через два роки.

Своєрідним доказом ефективності централізації президентської влади часів Л. Д. Кучми можна вважати, зокрема, і той факт, що на кінець 2004 р. правоохоронні органи (підконтрольні голові держави) в два рази перевищували чисельність Збройних сил України і становили понад 1 % населення країни [8, с. 779].

Така швидка функціональна експансія інституту президентства та його протистояння із парламентом країни не могла не позначитися на функціонуванні виконавчої гілки влади України. Саме на історії її конституювання стає зрозумілим, наскільки важким та суперечливим буває перехід до сучасної системи управління із формальним розподілом праці, урядовою ієрархією та децентралізованою, багатопрофільною формою організації. До 1991 р. в Україні існувала Рада Міністрів, яка за Конституцією 1978 р. була найвищим виконавчим та розпорядчим органом державної влади, а із проголошенням незалежності – найвищим органом державного управління. Загалом в еволюції статусу Кабінету Міністрів можна простежити п'ять основних етапів, які, в свою чергу, теж відображають наявність «малих конституційних циклів» у динаміці вітчизняної політичної системи:

- 1) 1991 – 1995 рр. – уряд вважався органом державної виконавчої влади та перебував здебільшого під контролем парламенту;
- 2) 1995 – 1996 рр. – Кабінет Міністрів – центральний орган державної виконавчої влади, підпорядкований Президенту України і відповідальний перед ним;
- 3) 1996 – 2004 рр. – Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади; вирішальний вплив здійснює Президент, позбавлений відповідальності за діяльність уряду;
- 4) 8 грудня 2004 р. / 1 січня 2006 р. – 9 грудня 2010 р. – Кабінет Міністрів України – автономний орган виконавчої влади, що формується коаліцією депутатських фракцій, які становлять парламентську більшість;
- 5) 9 грудня 2010 р. – рішенням Конституційного Суду України здійснено повернення до параметрів функціонування та підпорядкування Уряду, властивих третьому етапові [8, с. 831; 12].

Постійне переформатування простору юрисдикції уряду свідчить на користь того, що вітчизняний політичний клас не усвідомлював справжню природу вищого органу виконавчої влади, розглядаючи його лише як ще один ресурс в боротьбі за інституційне панування. Натомість у сучасній державі саме уряд постає у ролі вищого колегіального органу виконавчої влади та в цій ролі виступає вагомим чинником побудови тієї чи іншої моделі державності. Не можна погодитися із твердженнями деяких вітчизняних авторів про те, що постійні зміни статусу підпорядкування уряду є свідченням дуалізму виконавчої влади, цілком природного для змішаних форм республіканського правління. Автор статті наголошує на тому, що дуалізм виконавчої влади присутній лише в тих системах, де існують «сильний» всенародно обраний президент та уряд, відповідальний перед парламентом. При дуалізмі виконавчої влади остання розвивається між двома центрами: президентом та його адміністрацією, з одного боку, та прем'єром та його урядом – з іншого. Натомість в Україні на жодному з етапів функціонування уряду він так і не набув статусу «центру» влади. Тому більш об'єктивною здається точки зору І. Бредіса, згідно якої «українську урядову систему та інституційну структуру не можна охарактеризувати як закріплену або «вкорінену» політичну традицію... Цьому бракує як

інституційних та режимних передумов, так і символічного представництва тощо» [4, с. 32]. Свідченням цієї «інституційної слабкості» уряду може вважатися, зокрема, криза березня – грудня 2007 р., що унеможливила його ефективну діяльність. За визнанням Г. Зімона, такий ступор функціонування виконавчої гілки влади є типовим для України початку 2000 р. [5, с. 19].

Функціональна слабкість та низька легітимність управлінських інститутів (цілком природні явища в умовах домінування агентивної складової політичного життя країни) неминуче надіяли статусом ексклюзивних політичних акторів представників великого корпоративного капіталу – провідних «владних акціонерів». Цим було підтверджено один із фундаментальних законів будь-якої кібернетичної системи: штучні організаційні механізми, створені людиною для розширення сфери управління, є менш плюралістичними у порівнянні із суспільними структурами, якими вони покликані керувати. Формальна інсталяція демократичних інститутів в умовах незавершеної раціонально-бюрократичної трансформації держави веде до виникнення неопатрімоніалізму [9, с. 72]. Протягом 10 років правління Л. Д. Кучми була створена чітка вертикаль патрімоніальних ієрархій, які часто відображали мережі підприємств, згуртованих за регіональним принципом. Структурно це була мережа неофіційних зв'язків, які розповсюджувалися «над» та «поза» смугами ідеологічного розмежування українського політичного класу. Функціонально система панування передбачала диспропорційне зростання бюрократичного апарату та звуження сфери громадського контролю над кадровою політикою і політичним порядком денним.

Друга складова (зменшення громадського контролю) послідовно вирішувалася завдяки маніпуляціям представників політичного класу із принципами виборчого права. Електоральні інститути та практики виступають у ролі найбільш динамічної складової політичної системи. Відносна легкість зміни електоральних інститутів у порівнянні з іншими елементами політичної системи породжує тенденції до частих інституційних змін як з метою маніпулювання, так і з метою отримання додаткових переваг перед конкурентами на наступних виборах. Світовий досвід свідчить, що для того, аби виборці змогли адаптуватися до нових правил виборчої системи та виробити нові раціональні стратегії своєї поведінки, повинні минути два-три електоральні цикли. Але якщо часто змінювати «правила гри», раціональної поведінки мас даремно чекати, що, в свою чергу, відкриває широкий простір для викривлення актуального політичного порядку денного. Ефективній участі громадськості у політичному процесі перешкоджали, в тому числі, й недоліки списків виборців, які були складені вкрай недбало та позбавляли виборчого права значну кількість громадян.

Суттєвою перешкодою можливостям громадянського суспільства продуктивно брати участь у подіях на політичній арені та впливати на зміни в політиці була й нездатність української політичної еліти сформувати стабільний уряд та гарантувати функціональну ефективність парламенту. Останні факти характеризують ступінь референтності української політичної системи.

Успішно проведені дострокові президентські та парламентські вибори і намагання урегулювати довготривалі конфлікти і подолати найсерйознішу кризу за весь період існування незалежної України дають надію на дійсні перетворення на цивілізаційній основі в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997 – 80 с.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України

- (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=122407>
3. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / Т. Р. С. Аллан. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 385 с.
  4. Бредіс І. Конституційна реформа 2004 року: витоки, рушійні сили та наслідки / І. Бредіс // Україна на шляху до Європи. Проміжні результати Помаранчевої революції. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 31–50.
  5. Зімон Г. Після Помаранчевої революції: тернистий шлях до демократії / Г. Зімон // Україна на шляху до Європи. Проміжні результати Помаранчевої революції. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 13–28.
  6. Кынев А. В. Эффекты «Майдана»: политическая система Украины после кризиса 2004 г. / А. В. Кынев // Полис. – 2005. – № 1. – С. 63–71.
  7. Осипова Н. П. Декларация про Державний суверенітет України / Н. П. Осипова // Політичний енциклопедичний словник / упор. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – С. 135.
  8. Політична система для України: Історичний досвід і виклики сучасності / О. Г. Гаркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
  9. Фісун О. Українська політика як неопатрімоніальний політичний процес / О. Фісун // Україна на шляху до Європи. Проміжні результати Помаранчевої революції. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 70–74.
  10. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.

УДК 323.2 : 327 (477)

Білоусов О. С.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІНСЬКІЙ СФЕРІ: ВТІЛЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Впровадження електронного врядування в Україні зіштовхується зі значним спротивом. Для подолання бюрократичної інерції при впровадженні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в управлінській сфері принципове значення має креативний аналіз та впровадження в Україні передового зарубіжного досвіду.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, електронне врядування, бюрократичний апарат, передовий досвід, управлінська сфера.

Білоусов А. С. Внедрение современных информационно-коммуникационных технологий в управленческой сфере: воплощение зарубежного опыта в украинских реалиях.

Внедрение электронного управления в Украине сталкивается со значительным сопротивлением. Для преодоления бюрократической инерции при внедрении современных информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в управленческой сфере принципиальное значение имеет креативный анализ и внедрение в Украине передового зарубежного опыта.